Kuurosokeiden marssi

Me viitomme laulumme tään
toiset laulaakin voi sävelmää
Vaikka hiljaista on
meillä päivä valoton
silti uskomme huomiseen onneen!

On kerhoja ympäri maan
niihin yhdessä kokoonnutaan
Niissä harrastetaan
asioita pohditaan
mutta vaihteeksi kahvia juodaan.

Yks kerho kun liikkeelle käy
silloin missään ei huolia näy
aihe hauskakin on
vaikkei aina harmiton.
niin se Teatteri Törmäys toimii.

Kun nappulat laudalla on
onko kerho se tuntematon
Siinä istua saa
miettien vain siirtojaan
Shakin harrastus aivoja hoitaa.

Me kuljemme yhdessä näin
käsikädessä ain eteenpäin.
Meillä yhdistys on
siinä turva verraton
siihen luottaen toivomme elää.

Säveltänyt ja sanoittanut: Lasse Hannula

12 • 2007

TUNTOSARVI

Suomen Kuurosokeat ry Joulukuu

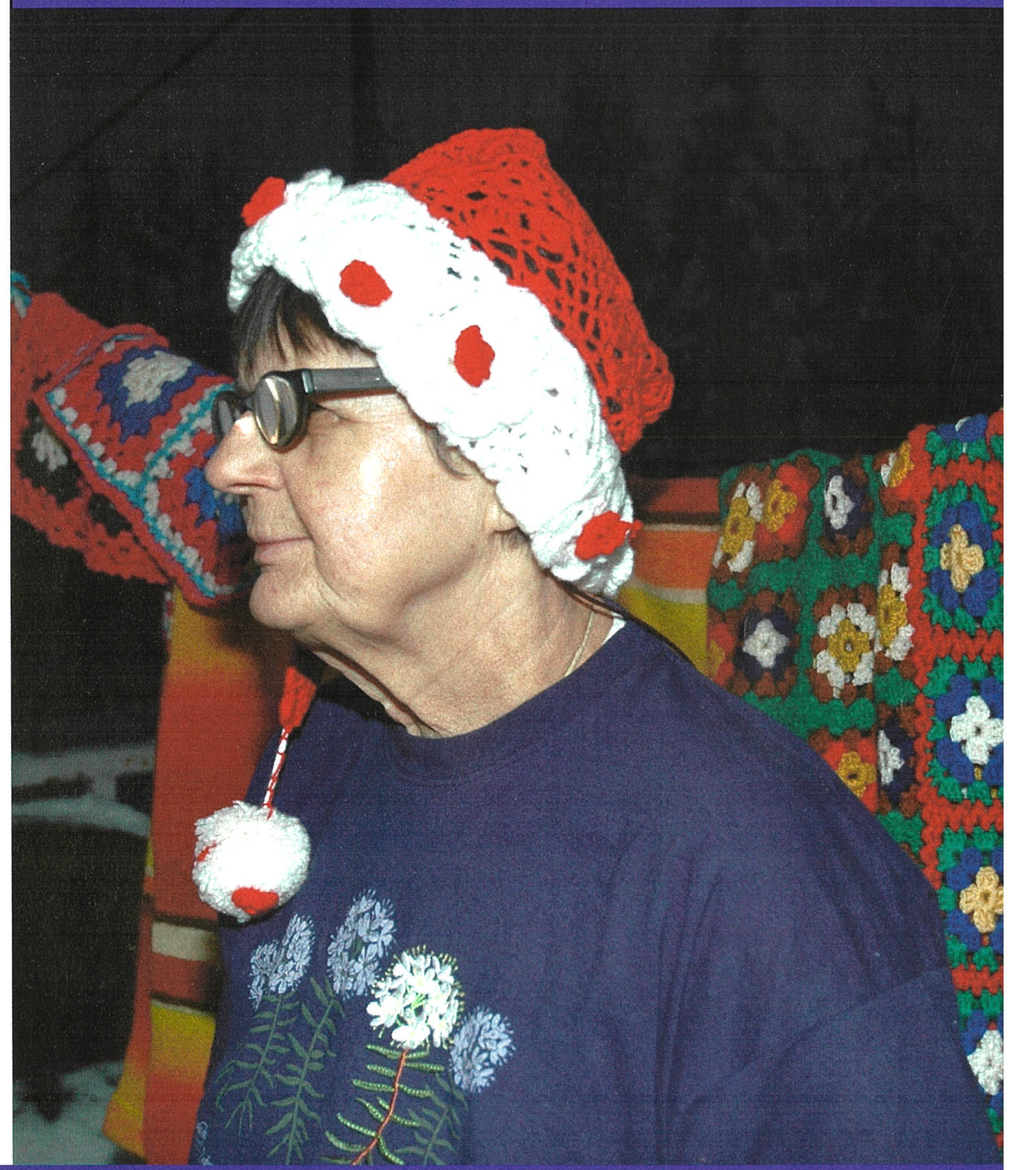

Syyskokous Nokialla

◆◆◆

Lomaleiri Virossa

◆◆◆

Kati sai valkolakin

Sisältö

Pääkirjoitus: Perinteitä ja muutoksia...3
Syyskokous Nokialla.....6
Etätulkkausta kehittävä hanke käynnisty.....6
Viisi kysymystä.....8
Ystävien tapaaminen.....9
Kuurosokeat Virossa.....13
Tiedottajalla uusi viittomanimi.....14
Hengellinen leiri.....15
Runo: Aattoilta.....16
In Memoriam Ida.....17
Kati sai valkolakin.....18
Marjan kotona hehkuvat värit.....19
Runo: Tonttupojat jouluyönä.....20
Itsenäisyys vammaisille.....21
Satakunnan kerho täytti 20 vuotta....21
Kuurosokeiden marssi 24.....24

Seuraava Tuntosarvi nro1/2008 ilmestyy 18.1.2008. Aineiston viimeinen jättöpäivä on 9.1.

Onnea Kati!

Kati Alanen juhli ylioppilaaksi tuloaan itsenäisyyspäivän aattona 5.12. Tampereen Toimintakeskuksessa. Katin ylioppilasjuhlista lisää s. 18. Kuva: **Raili Karisaari**.

Kannen kuvassa **Marja Korteniemi** poseeraa kotinsa parvekkeella Kittilässä itse virkattu tonttulakki päässään. Taustalla Marjan virkkaamia värikkäitä peittoja. Marjan käsityöharrastukseta lisää s. 19. Kuva: **Tuija Wetterstrand**.

Toimitus toivottaa Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta kaikille Tuntosarvi-lehden lukijoille!

TUNTOSARVI 33. vuosikerta, ISSN 0358-2280, **Julkaisija:** Suomen Kuurosokeat ry. **Taitto**: Tuija Wetterstrand, **Toimitus:** Päätoimittaja, tiedottaja Tuija Wetterstrand, p. (09) 54953521, matkap. 040 7532026, tekstip. (09) 54953526, faksi (09) 54953517, s-posti: tiedotus@kuurosokeat.fi. **Toimitusneuvosto:** Anu Mikkola (puheenjohtaja), Päivi El Gharb, Carita Halme, Esko Jäntti, Kauko Kokkonen, Raili Karisaari (sihteeri), Tuija Wetterstrand (päätoimittaja). **Hinta:** Vuosikerta 25 euroa. Suomen Kuurosokeat ry:n jäsenille ja asiakkaille ilmainen.
12 numeroa vuodessa isokirjoituksella, pisteillä, äänitteenä, videona, ja/tai elektronisena versiona. Ruotsinkielinen Känselsprötet ilmestyy 6 kertaa vuodessa isokirjoituksella. **Tilaukset ja osoitteenmuutokset:** Suomen Kuurosokeat ry, PL 40, 00030 IIRIS, p. (09) 5495 350, tekstip. (09) 5495 3526, faksi (09) 5495 3517, s-posti: kuurosokeat@ kuurosokeat.fi. Toimiston aukioloaika ma-pe klo 8.00-15.45. **Painopaikka:** Cityoffset, Tampere.
Toimituksella on oikeus käyttää lehden juttuja yhdistyksen internet-sivuilla **www.kuurosokeat.fi**
Tuntosarvi on Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liiton Kultti ry:n jäsenlehti

Perinteitä ja muutoksia

Joulu ja siihen valmistautuminen on aikaa, jolloin erilaiset perinteet ovat tärkeitä. On pikkujoulua ja adventtia ja monia muita juhlia. Avataan joulukalentereita, valmistaudutaan perinteisen joulun viettoon.

Heti joulun jälkeen alkaa muutoksen aika. Joululahjat avataan ja otetaan käyttöön. Katse suunnataan uuteen vuoteen. Perinteiden kautta ennustetaan tulevaa vuotta. Tehdään uuden vuoden lupauksia. Valmistaudutaan muutokseen.

Kaikki muuttuu pikkuhiljaa. Me emme usein itse sitä huomaa. Jos katsomme 10 vuoden takaisia valokuvia joulun vietosta, näemme monia asioita jotka ovat muuttuneet. Yllättäen perinteetkään eivät ole muuttumattomia. Perinteiden muuttuminen johtuu siitä, että ympäröivä maailma ja ihmiset muuttuvat. Perinteidenkin on muututtava, jotta ne tunnettaisiin omiksi. Tavat ja perinteet jotka eivät mukaudu maailman muutoksiin jäävät pois käytöstä ja unohtuvat.

Vuoden vaihteessa myös yhdistystoiminnassa tapahtuu muutoksia. Suomen Kuurosokeat ry:ssä aloittaa uusi puheenjohtaja ja uusi hallitus. Samalla yhdistyksessä mietitään toiminnan suuntaviivoja ja kuinka yhdistyksen organisaatiota pitäisi kehittää. Ehkä pitäisi pysyä vanhassa ja tutussa mallissa. Onhan se toiminut tähänkin asti.

Tulevat vuodet tuovat suuria muutoksia vammaispalvelulainsäädäntöön, järjestöjen rahoitukseen ja sitä kautta myös kuurosokeiden saamiin palveluihin. Osa muutoksista valmistellaan nopeassa tahdissa ensi vuoden aikana. Vammaisalan järjestöiltä vaaditaan aktiivisuutta ja nopeaa reagointia esille nouseviin kysymyksiin. Järjestöjen tulee olla valmiina tapahtuviin muutoksiin. Omalta osaltaan nämä muutokset muuttavat myös järjestöjä ja niiden toimintaedellytyksiä.

Oikein Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta kaikille toivottaen,

Heikki Majava
järjestösihteeri■

Syyskokous Nokialla

Sinikka Mönkäre lausui tervetuliaissanat yhdistyksen syyskokouksessa.

Teksti ja kuvat: Tuija Wetterstrand

Kokoushuone pullisteli väkeä kun Suomen Kuurosokeat ry:n syyskokous Nokialla alkoi lauantaina 24.11. Paikalle oli saapunut 79 jäsentä ja äänioikeutettua omaisjäsentä sekä toistakymmentä omaisjäsentä. Tulkkien ja oppaiden sekä työntekijöiden kanssa osallistujamäärä kohosi lähelle kahtasataa.

Kuvailuvartin jälkeen puheenjohtaja **Tuula Hartikainen** avasi kokouksen ja toivotti tervetulleeksi juhlapuhujan, Ray:n toimitusjohtaja **Sinikka Mönkäreen**. Sinikka Mönkäre näytti huvittuneen kiinnostuneelta, kun kuvailutulkki kuvaili yleisölle hänen vaatetustaan: vaaleanpunainen jakku, jonka rinnassa ruusuke, musta kapea hame ja mustat avokkaat.

Sinikka Mönkäre kertoi Ray:n uusista linjauksista ja haasteista. Hän piti yhdistyksen julkilausuman teemaa työllisyys ja koulutus erittäin tärkeänä. Mönkäre muistutti, että Ray ei voi tukea toimintaa, jossa on yksityistä markkinaehtoista tarjontaa. Ray:n tukema toiminta ei saisi aiheuttaa vä-

Mikhail Leukhine on sukujuuriltaan inkeriläinen ja asuu Joensuussa.

häistä suurempia kilpailuhaittoja. Lopuksi, ennen kuin Sinikka Mönkäre joutui muiden kiireidensä vuoksi poistumaan paikalta, Tuula Hartikainen ojensi hänelle lahjaksi **Hilkka Niemisen** ja **Hilkka Kasurisen** uuden runokirjan sekä Haasteena kuurosokeus –kirjan.

Kunniakirjat ja huomionosoitukset jaettiin tänä vuonna heti tervehdyssanojen jälkeen. Urheiluharrastuksistaan palkittiin **Marjo Nurminen** ja Toini Kiuru, heistä **Marjo** oli vastaanottamassa onnitteluja paikan päällä. Vuoden jäseneksi valittu **Saini Lepistö** otti huomionosoituksen vastaan iloisen yllättyneenä. **Mikhail Leoukhine** palkittiin menestyksestään shakkikilpailuissa. Tietokatkoksen vuoksi Mikhail ei ollut päässyt mukaan heti kokouksen alkuun ja hänelle kunniakirja ja kukat ojennettiin kokoustauon jälkeen.

Kokouksen puheenjohtajaksi oli ehdolla kaksi henkilöä: **Seppo Jurvanen** ja **Merja Kaarnaoja**. Keskustelun jälkeen Seppo valittiin puheenjohtajaksi lukuun ottamatta omaa jäsenaloitekohtaansa, jonka ajaksi puheenjohtajaksi valittiin Merja Kaarnaoja.

Syyskokous hyväksyi tietyin muutoksin toimintasuunnitelman vuodelle 2008. Suurin muutos koski organisaatiouudistusta, josta Seppo Jurvanen oli jättänyt syyskokoukselle jäsenaloitteen. Organisaatiouudistuskohdasta äänestettiin sunnuntaina. Jo ennen äänestystä ja heti sen aikana poistui paljon porukkaa, vaikka kyseessä oli iso asia. Äänestyksen jälkeen syyskokous päätti, että organisaatiouudistus ei astu voiman vuoden 2008 alusta. Toimintasuunnitelman muutokset vaikuttavat myös talousarvioon, joka hyväksyttiin vastaavin muutoksin.

Henkilövalintoja

Lauantaiaamu alkoi puheenjohtajavaalilla. Vastakkain olivat Tuula Hartikainen ja Seppo Jurvanen. Seppo Jurvanen tuli valituksi.

Erovuoroisten tilalle yhdistyksen hallitukseen äänestettiin Tuula Hartikainen, **Ulla Kungas** ja **Marjo Nurminen**. Hallituksessa jatkavat **Aatos Ahonen**, **Päivi El Gharb** ja **Merja Vähämaa**. Asiantuntijajäseniksi valittiin ilman äänestystä, muiden ehdokkaiden kieltäydyttyä **Vesa Pikkuhookana** ja **Kirsti Tero**. ■

Etätulkkausta kehittävä hanke käynnistyi

Tuija Wetterstrand

Valtakunnallisen etätulkkaushankkeen lanseerausseminaari järjestettiin Taideteollisen korkeakoulun Sampo-salissa torstaina 29.11. Seminaarissa käytiin läpi Etätulkki.fi -hankkeen tavoitteet ja eri asiakasryhmien tarpeet. Etätulkkausjärjestelmää kehitetään alusta alkaen sekä viittomakielisille, kuurosokeille että puhevammaisille. Seminaarin veti läpi projektijohtaja **Timo Heiskala**.

Avaussanat viittoi Kuurojen Liiton toiminnanjohtaja **Markku Jokinen**. Hän asettui seisomaan vapaaseen tilaan auditorion eteen ja korosti heti alkuun, millainen kulttuuriero vallitsee seminaareissa kuulevien ja viittomakielisten välillä. "Puhujapönttö on kuulevien kulttuurin symboli. Viittomakieliseen kulttuuriin ei kuulu mennä puhujapöntön taakse seisomaan, koska se katkaisee yhteyden alavartaloon, jolloin viittomat eivät näy."

Markku Jokinen kertasi Kuurojen Liiton digistrategiaa, jonka punaisena lankana on helppo ja nopea tiedonvälitys viittomakielisille. Valtakunnallinen ja ympärivuorokautinen etätulkkaustoiminta on linjassa tämän kanssa. Jokinen muistutti vielä, että etätulkkausratkaisujen täytyy olla käyttäjäystävällisiä ja käyttäjien täytyy olla mukana suunnittelutyössä.

Hankkeen projektipäällikkö **Satu Seppäläinen** kertasi puheenvuorossaan, että viimeisen kymmenen vuoden aikana on ollut useita etätulkkausta ja videoneuvotteluja kehittäviä hankkeita. Etätulkki.fi -hankkeeseen on kerätty näistä aikaisemmista hankkeista saadut tiedot ja kokemukset. Palvelu on tarkoitus käynnistää jossain muodossa ensi syksynä, jotta jäisi vielä vuosi aikaa tekniikan kehittämiseen.

Suunnitelmien mukaan vuoden 2008 keväällä järjestetään kilpailutus etätulkkauksen teknisestä järjestelmästä ja palvelusta. Kesän ja syksyn aikana kootaan testikäyttäjiä, joiden joukossa tulee olemaan sekä kokeneita tietokoneen käyttäjiä, että ummikoita. Syksyllä palvelua aletaan testata. Suurin haaste on tarpeeksi hyvälaatuisen liikkuvan kuvan välittäminen. Haaste on myöskin tehdä kaikista teknisistä ratkaisuista mahdollisimman helppoja ja käyttäjäystävällisiä.

Tavoitteena on, että etätulkkaus tulee jatkossa olemaan osa normaalia asioimistulkkausta. Erityisesti syrjäseuduilla asuville ihmisille tulkkauksen saatavuus paranee. Tulkeilla jää pois heidän matkoihinsa käyttämä aika.

Ruotsissa etätulkataan jo

Ruotsissa etätulkkausjärjestelmä on jo käytössä valtakunnallisesti kertoi Ruotsin etätulkkausjärjestelmän johtaja **Johnny Kristensen**. Studioita on 18 ympäri Ruotsia, joista kiireaikoihin, eli arkisin aamupäivällä on yhtä aikaa käytössä kahdeksan. Aluksi palvelujen saatavuudessa oli ongelmia, mutta nyt käyttäjämäärät ovat lisääntyneet jatkuvasti. Tällä hetkellä etätulkkauksella on Ruotsissa 2300 käyttäjää, yksi henkilö ottaa yhteyttä etätulkkiin keskimäärin 14 kertaa kuukauden aikana. Suurin osa etätulkkauksesta tapahtuu netin yli, kännykän kautta tapahtuva tulkkaus on vielä rajallista, mutta sitä kehitetään koko ajan. Yksi tulkkaustapahtuma on kestoltaan yleensä hyvin lyhyt, vain joitain minuutteja.

Tulkeista on kuitenkin pulaa, ja kukaan ei työskentele tässä palvelussa kokoaikaisesti. Tulkkien ajasta alle puolet on etätulkkausta, kaikki tekevät myös lähitulkkausta.

Timo Heiskala muistutti vielä, että Ruotsissa palvelu on arjen palvelu, etätulkkausta käytetään, kun on kyseessä nopeasti toimitettava asia. "Kun tällaisia nopeita tilanteita voi hoitaa etänä, myös lähitulkkaukseen jää enemmän aikaa."

Etätulkkaus on täydentävä palvelu

Iltapäivän aloitti **Ulla Niittyinperä** Diakiasta puhumalla mobiilitulkkauksen nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Tulevaisuudessa sekä laitteet että tekniikka kehittyvät. Myös käyttäjät ovat tottuneempia teknisiin laitteisiin. Mahdollisesti tulevaisuudessa kaikki verkot yhdistyvät ja kommunikoivat keskenään.

Paneelikeskustelua elävöitti näyttelijä **Markku Toikka**. Paneelissa nousi esiin se, että on tulkkipalvelua tarvitsevia ihmisiä, jotka eivät koskaan pysty käyttämään etätulkkauspalveluita. Siksi etätulkkaus ei saakaan olla ainoa vaihtoehto. Etätulkkausmahdollisuuden myötä palvelu kuitenkin paranee, koska tulkkia ei tarvitse aina etukäteen tilata, tulkkiin voi ottaa yhteyttä etänä sillä hetkellä kun tarvitsee.

Tärkeänä pidettiin sitä, että etätulkkaus on täydentävä palvelu ja, että asiakkaan täytyy pystyä päättämään koska käyttää etätulkkausta ja koska ei. Myöskään tulkkien kannalta

pelkästään etätulkkina työskentely ei ole ammatillisesti järkevää. Lähitulkkausta ja suoraa kontaktia asiakkaaseen tarvitaan aina etätulkkauksen lisäksi. Ruotsissa etätulkkausta tekeville tulkeille tehdyn kyselytutkimuksen mukaan tulkkien mielestä tulkkaus etänä ei ole laadullisesti niin hyvää kuin lähitulkkaus. Siksi tulkit haluavat tehdä etätulkkauksen lisäksi aina myös lähitulkkausta ammattimielessä.

Lisäksi pohdittiin miten tulkkipalvelujen siirtyminen kunnilta valtiolle (Kela) vaikuttaa sekä etä- että lähipalvelujen saatavuuteen jatkossa. Muutos on iso, mutta todennäköisesti muutos parempaan suuntaan.

Iltapäivän viimeinen puhuja **Eija Roisko** kertoi etätulkkauksen haasteista puhevammaisille asiakkaille. Puhevammaisten kohdalla sekä koulutettujen tulkkien saatavuus että kommunikaatiokeinojen kirjo vaikeuttavat kaikkea tulkkipalvelua.

Päätössanoissaan Timo Heiskala kiitti yleisöä uusista kehittämisideoista ja tarpeista. Yleisö sai myöskin nähdä ensimmäisenä vasta avatut etätulkki.fi www-sivut.■

Viisi kysymystä

Koonnut Aatos Ahonen

1. Kuinka monta ihmetekoa Hercules teki?
2. Armeijassa puhutaan pataljoonasta. Montako miestä pataljoonassa on?
3. Erään maan virallinen nimi maan omalla kielellä on Elliniki Dimokratia, mikä maa on kyseessä?
4. Mitä toista nimeä englanninjänis-koirasta usein käytetään
5. Millä toisella nimellä maahockey myös tunnetaan?

Vastaukset:

1.12
2. Noin 1000 miestä
3. Kreikka
4. Harrieri
5. Nurmipallo■

Ystävien tapaaminen

- Suomen ja Viron kuurosokeiden yhteinen lomaleiri 27- 31.8.2007 Viron Nelijärvellä

Teksti ja kuva: Anne Palo

Aikaisista aamuherätyksistä huolimatta Länsisataman laivaterminaaliin kokoontui maanantaina 27.8.2007 klo 7.15 iloinen ja pirteä joukko: 6 kuurosokeaa, 6 tulkkia, 1 opas sekä Viron kuurosokeiden Tukiliiton kunniaosallistujaksi kutsuma **Terhi Pikkujämsä**. Olimme lähdössä kohti Viron Nelijärvellä pidettävää Suomen ja Viron yhteistä kuurosokeiden lomaleiriä.

Meren ylitys Eckerö Linen Norlandialla taittui nopeasti. Tavarat ja vaatteet yhteiseen hyttiin ja sitten buffet aamiaiselle meille varattuihin pöytiin. Osa kierteli laivalla ostoksia tehden. Tallinnan satamassa meitä oli vastassa bussi ja leirinvetäjät **Raissa** ja **Sirje**. Aurinko paistoi sopivasti sateen jälkeen.

Tallinnasta Nelijärvelle on noin 80 km Tarton suuntaan, bussimatka uutta suoraa tietä pitkin kesti reilun tunnin. Virolainen bussinkuljettajamme oli kuin lupsakka savolainen. Juttua riitti selvällä suomenkielellä ja hän oli kovin kiinnostunut meistä kuurosokeista. Samassa kyydissä tulivat myös virolaiset kuurosokeat leiriläiset.

Nelijärve on kauniin, rauhallisen metsän keskellä sijaitseva pieni järvi, jonka rannalla sijaitsee lomakeskus ja hotelli. Me majoituimme kuitenkin

lähellä sijaitsevalle mökkialueelle. Mökit olivat isoja ja upeita kahden hengen parvellisia hirsimökkejä. Kylpyhuoneetkin oli kaakeloitu lattiasta kattoon ja varustettu suihkukaapein - hienompi oli kuin kotikylppäri!

Ruokailimme ensin lomakeskuksen päärakennuksessa ja vasta sen jälkeen aloitimme leirimme kokoontumalla kaikki keskuksen yläkertaan. Esittelykierroksella jokainen esitteli itsensä sekä kertoi muille elämästään sen verran kuin halusi. Virolaisia kuurosokeita oli mukana 8. He tulivat Tallinnasta, Pärnun alueelta sekä Saarenmaalta. Lisäksi mukana oli 2 perheenjäsentä oppaana ja tulkkina. Varsinaisia tulkkeja oli 5 ja työntekijöitä vetäjinä myös 5. Leirillä oli siis 13 suomalaista ja 23 virolaista.

Välillä kävimme syömässä päivällistä alakerrassa sekä teimme ulkona pienen tutustumiskierroksen alueeseen. Illan lopuksi kokoonnuimme vielä keskuksen yläkertaan ja esittelimme Suomen Kuurosokeat ry:n toimintaa ja organisaatiota virolaisille. Kun kello kävi yhdeksää alkoi pitkä päivä vaatia veronsa. Viron Tukiliiton esittely siirrettiin seuraavalle illalle, sillä uni kutsui kovasti jo matkalaisia!

Aamujumppa oli aamuisin klo 8.30 mökkien vieressä nurmikolla. Jumppasimme yhdessä käsikädessä ja piirissä seisten. Se oli hauskaa ja monelle kuurosokealle jumppaliikkeet oli näin myös helpompi hahmottaa. Aamu-unisinkin heräsi - tai ainakin melkein, pari leiriläistä jäi aina nukkumaan pidempään...

Tiistai

Tiistaina aamupäivällä teimme kilometrin pituisen luontokävelyn Nelijärven mäkisessä maastossa. Kuljimme pitkin pientä ja kapeaa polkua. Joillekin kuurosokeille se oli aikamoinen haaste. Selvisimme kuitenkin kunnialla ja jotkut kiersivät reitin useampaankin kertaan. Liikunta teki hyvää kaiken istumisen jälkeen!

Tiistaina iltapäivällä oli työpajoja. Valittavana oli peliryhmä, keskusteluryhmä, taideryhmä tai viron kielen opiskeluryhmä. Työpajoissa tutustuimme toisiimme paremmin - nimetkin muistuivat jo vähitellen mieleen.

Tiistai-iltana kuulimme vielä mielenkiintoisen esittelyn Viron Kuurosokeiden Tukiliiton toiminnasta. Työn käynnistäjänä ja tukena on ollut paljon juuri meidän Suomen Kuurosokeat ry ja etenkin Terhi Pikkujämsä, jota virolaiset kutsuivat "enkelikseen".

Keskiviikko

Keskiviikkona teimme retken Janedan kartanoon. Kävelimme 3,5 matkan porukassa, kukin omaan tahtiinsa. Huonompikuntoiset pääsivät virolaisten tulkkien autokyydillä. Paikan päällä jakaannuimme suomalaisten ja virolaisten ryhmiin.

Suomalaisten ryhmä pääsi ensin omakustanteisesti ratsastamaan, he jotka halusivat. Saimme myös kierrellä ja tutkailla "navetan ylisillä" olevia käsityöläisten myyntikojuja tai tehdä ostoksia kyläkaupassa. Virolaisten ryhmä teki sillä aikaa opastetun kierroksen Janedalla. Lounaan söimme isossa kahvila-ruokalassa, joka sijaitsi valtavassa entisessä talli-navetassa. Tunnelmallinen paikka!

Ruokailun jälkeen me suomalaiset lähdimme puolestaan opastetulle kiertokävelylle ja virolaiset ratsastamaan. Janedan kartanon historia ulottuu niinkin kauas kuin vuoteen 1353, jolloin on ensimmäinen maininta saksalaisten omistamasta kartanosta nimeltä Jental. Alkuperäinen päärakennus tuhoutui tulipalossa kokonaan vuonna 1915. Nykyisen komean päärakennuksen rakennutti kartanon viimeinen saksalainen kartanonherra. Hänet murhattiin vallankumouksen yhteydessä 1918. Venäjän vallan aikana Janeda tyhjennettiin täysin alkuperäisistä esineistä ja huonekaluista ja se pääsi rapistumaan. Viron itsenäisyyden aikana Janedan kartanossa toimi ensin tunnettu puutarha-alan koulu, mutta oppilaskadon vuoksi koulu lopetti toimintansa 2002. Nyt aluetta ja oppilasasuntoja on kunnostettu hotelliksi, matkailukeskukseksi sekä kokous- ja kongressialueeksi. Päärakennuksen yläkerrassa on tähtitorni ja tähtitieteellinen museo. Läheisellä pienellä järvellä kävimme ihailemassa erikoisia, isoja puupatsaita ja veistoksia. Päivä oli mielenkiintoinen, vain kylmä ja tuulinen sää vähän hyydytti jäseniä, koska olimme paljon ulkoilmassa.

Keskiviikkoiltana oli vuorossa keskustelua Suomen Kuurosokeat ry:n palveluista. Virolaisia kiinnosti kovasti vammaispalvelut ja niiden saatavuus Suomessa. Osa suomalaisista oli varannut "tynnörisaunan" puoli yhdeksältä. Siirsimme keskustelun Viron tilanteesta seuraavalle päivälle. Aika tuntuikin aina loppuvan kesken, vaikka päivät käytettiin todella tiiviisti.

Torstai

Torstai aamupalan jälkeen käynnistyi vauhdikkaasti virolaisilla kansantansseilla - iloinen ja vauhdikas rytmi ja tanssikuviot menivät nopeasti kuurosokeillakin vereen. Hiki virtasi mutta hauskaa oli! Rauhoittumisen ja kuivattelujen jälkeen jatkoimme taas asialinjalla eli kuulimme, minkälainen Virossa vammaispalvelujen saatavuus ja taso on kuurosokeilla.

Torstai päättyi juhlapäivälliseen ja juhlapuheisiin sekä halauksiin ja lahjojen vaihtoihin. Ensin me suomalaiset kiitimme lämpimästi virolaisia vieraanvaraisuudesta sekä mahdollisuudesta osallistua yhteiselle leirille ja saada uusia ystäviä. Annoimme jokaiselle kuurosokealle ja kahdelle perheenjäsenelle muistoksi yhdistyksen T-paidan. Seuraavaksi virolaiset kiittivät meitä lämpimästi. Saimme tallinnalaisen kuurosokean **Jyri Ausin** itse veistämät puuveitset tai puukauhan muistoksi halausten kera! Virolaiset halusivat vielä erikseen muistaa oman "enkelinsa" Terhi Pikkujämsän valtavaa apua ja panosta Viron kuurosokeustyön aloittamisessa ja kehittämisessä. Terhi liikuttui lämpimistä kiitospuheista ja lahjasta, ja hetken me kaikki muutkin melkein itkimme!

Loppuilta kului hauskojen ex-tempore esitysten merkeissä. Välillä nauroimme vatsat kipeinä hauskoille pantomiimi-esityksille. Annoimme valtavat aplodit kuurosokean miehen upeille steppaus-esityksille. Kyllä meistä kuurosokeista on ainesta vaikka mihin!

Kotiin perjantaina

Kaikki hyvä päättyy aikanaan. Perjantaiaamuna koitti lähtö. Palautepalaverissa viikko sai paljon kiitosta monipuolisesta ja mukavasta ohjelmastaan. Lähes kaikkien harras toive oli, että tälläisiä yhteisiä lomaleirejä ja tapaamisia suomalaisten ja virolaisten kesken pitää järjestää lisää, sillä ne antavat ja rikastuttavat kohtaamisillaan niin paljon meidän kuurosokeiden elämää. Ehkäpä ensi vuonna tapaamme Saaremaalla, kuten kovasti ehdotettiin?

Leiripaikka oli onnistunut, ruoka erittäin hyvää vaihtelevasti kana- ja kalaruokia lisukkeineen. Vain ilmat olisivat voineet olla suotuisammat, sillä syksyn koleus tuntui jo. Vettä satoi kuuroina vaikka väliin kyllä aurinkokin pilkisti. Monet saivat uusia ystäviä ja yhteystietoja vaihdettiin. Kaikkien mielestä viikko oli todella antoisa.

Tallinnassa meille jäi vielä aikaa kierrellä vanhassa kaupungissa ja keskustassa sekä tehdä ostoksia, jos rahaa vielä riitti...

Laivamatka Norlandialla sujui jo rutiinilla. Helsinkiin saavuimme klo 21.30, osalla kotimatka kotikaupunkeihin jatkui vielä muutaman tunnin busseilla tai junalla. Palasimme lomaleiriltä tyytyväisinä vaikkakin väsyneinä.

Lämpimät terveiset ja kiitokset vielä jokaiselle suomalaisten matkaporukassa mukana olleelle mukavasta seurasta ja toivon mukaan törmätään taas pian toisiimme! ■

Kuurosokeat Virossa

Anne Palo

Viron Kuurosokeiden Tukiliiton toimintaa oli käynnistämässä Suomen Kuurosokeat ry ja erityisesti juuri eläkkeelle jäänyt johtava aluesihteeri Terhi Pikkujämsä, jota virolaiset kutsuivat "enkelikseen". Tukiliiton ainoa päätoiminen työntekijä ja toiminnanjohtaja on 66-vuotias **Raissa Keskkula**. Raissa toimi myös yhtenä leirimme vetäjänä. Jäseniä Tukiliitossa on vajaa 100, joista täysin kuurosokeita jäseniä 28.

Viron Kuurosokeiden Tukiliiton eli Eesti Pimekurdid jäsenistö kokoontuu kerran vuodessa vuosikokoukseen. Joka neljäs vuosi valitaan hallitus, jossa on viisi jäsentä. Tällä hetkellä hallituksen jäsenistä on yksi kuurosokea ja loput neljä ovat esimerkiksi kuurosokeiden lasten vanhempia, kuten viimeiset 12 vuotta puheenjohtajana toiminut nainen. Leirejä ja kursseja pyritään järjestämään kaksi vuosittain ja näihin palkataan sitten tarvittaessa aina tulkkeja ja muita työntekijöitä lisää Raissan avuksi.

Erityisen suurta iloa tällä hetkellä tuottaa kolmivuotisen viittomakielen tulkkien koulutuksen alkaminen ja kehittyminen Tartton yliopistossa. Torstaina lomaleirillä olikin mukana kaksi tulkkiopiskelijaa. Virossa on vain noin 30 ammattitulkkia, joten tulkkien saatavuus on todellinen ongelma. Esimerkiksi Saarenmaalla ei ole yhtään tulkkia saatavilla erään siellä asuvan kuurosokean käytettäväksi. Niinpä yhä monet kuurot ja perheenjäsenet toimivat kuurosokeiden oppaina ja tulkkeina.

Kunnat päättävät tulkkituntien määristä, mutta kuurosokealla se on yleensä 72 tuntia vuodessa ja kuuroilla puolet siitä eli 36 tuntia vuodessa. Taksikyyteihin kuurosokea saa käytettäväkseen tietyn summan kuukaudessa matkojen maksamiseen, esimerkiksi 400 viron kruunua (noin 26 euroa). Kunnat myös päättävät, miten myöntävät avustusta valaisimiin tai muihin tarpeellisiin hankintoihin ja muutostöihin. Kuulokojeista virolaisilla on 10 prosentin omavastuu. Kuulokojeiden hinnat vaihtelevat 2500 - 45 000 kruunun välillä (160 - 3000 euroa) mallista ja merkistä riippuen. Lapset, opiskelijat ja työikäiset voivat ostaa uuden kuulokojeen neljän vuoden välein, eläkeläiset kuuden vuoden välein. Rikkoutuneiden

laitteiden korjaus on tuottanut ongelmia kuntien penseyden vuoksi eli rahaa ei helpolla myönnetä tai syyllistetään kuten muutamista esimerkeistä keskusteluissa kävi ilmi.

Kuurosokeat luokitellaan vaikeimpaan vammaisluokkaan kolmesta, joten heillä on ilmaiset matkat kuntoutukseen. Kuntoutusta varten aikuista kohti on varattu rahaa vuodessa 5000 kruunua (350 euroa) ja lasta kohti 15 000 kruunua (1050 euroa). Myös kaikissa apuvälinehankinnoissa kuurosokeilla on 10 prosentin omavastuu ja se rajoittaa pienituloisilla apuvälineiden saatavuutta. Esimerkiksi täysin kuurosokea, joka saa täyden vammaiseläkkeen eri tukimuotoineen voi saada korkeimmillaan noin 3600 kruunua 250euroa) kuukaudessa.

Kuurosokeat lapset voivat käydä päiväkotia Tallinnassa sijaitsevassa kuurojen Helen koulussa, jossa myös kuurosokeat kouluikäiset voivat opiskella. Ammattikoulutus ja jatko-opinnot ovat vaikeita kuurosokeille. Neljä virolaista kuurosokeaa on saanut mahdollisuuden opiskella ammattiin Arlainstituutissa Suomessa ja se on ollut iso ilon aihe. Todella paljon on saatu aikaan Virossa kuurosokeustyössä, mutta yhä on paljon haasteita edessä - todella mielenkiintoista oli kuulla ja saada tietää heidän tilanteestaan! ■

Tiedottajalla uusi viittomanimi

Tiedottaja Tuija Wetterstrandin viittomanimi on vaihtunut. Oikean käden sormilla tehdään viittomakielen sormiaakkosten w-kirjain ja sormilla taputellaan kevyesti "liplatellen" vartalon eteen taivutettua vasenta kättä kyynärtaipeesta kämmenselkään päin (vrt. ranta-viittoma, sukunimen loppuosa strand on suomeksi ranta). Viittoman keksi **Hilkka Hyötylä**. ■

Hengellinen leiri

Hilkka Kasurinen

Syyskuun lopulla sade saattoi meidät matkalle, lentokone vei taivaan tietä läpi pilvien Kittilään josta jatkoimme taksilla 50 kilometrin matkan Äkäslompoloon Lomakeskus Seitarantaan. Siellä oli alkamassa kuurosokeiden hengellinen leiri.

Matkalla näin auton ikkunasta kaukana valkeita eläimiä. Sanoin kuuluvasti, että tuolla on lampaita. Muut nauroivat: eivät ne olleet lampaita vaan poroja. En ole koskaan nähnyt täysin valkoisia poroja, mutta olinhan ensimmäistä kertaa muutenkin Lapissa.

Seitarantaan sisään tullessa on näkyvillä Lapin tunnelmaa, seiniä koristavat vanhan ajan työkalut. Seitarannan ympäristössä on vuokralla mökkejä ja alueella on vanhanaikainen ruohokattoinen savusauna.

Hengelliselle leirille osallistui 9 kuulonäkövammaista tulkkeineen. Päivät aloitettiin aamuhartaudella ja päätettiin iltahartauteen. Ensimmäisenä päivänä diakoni **Toini Pieskä** kertoi Äkäslompolan alueesta ja niistä seitsemästä merkittävistä tunturista, joita alueella on. Yksi suurimmista on Pallastunturi.

Jokainen oli tuonut mukanaan jonkin itselleen merkittävän tavaran, johon liittyy muistoja. Justiinan mukana oli lyijykynä, joka on merkinnyt tietä lapsuudesta aikuisuuteen ja on vieläkin käytössä kirjoitusten alustustehtävissä ja tekstityksessä

Pyhän Laurin kappelissa pidettiin meille messut ja ehtoollinen. Kappeli on valmistunut 1999. Se on kaunis ja erikoinen nähtävyys, joka soveltuu hyvin hengellisen elämän harjoittamiseen. Alttaritauluna on luontoon avautuva suuri ikkuna, sisällä seiniä koristavat komeat ryijyt.

Kuurojen pappi **Riitta Kuusi** piti meille kappelissa viittomakielisen messun ja ehtoollisen. Riitta puhui niin kauniisti ja koskettavasti, että tunne meni sydämen sopukkaan ja sai Justiinan herkistymään ja kätketyt kyyneeleet tulvahtamaan silmistä. Koin pyhän hengen läsnäolon niin voimak-

kaana, että arki väistyi, tunteeni rauhoittuvat ja sain hengellisiä voimia.

Lauantaina oli retki. Ensin oli epävarmaa, että pääsemmekö matkaan, kun taivaan peittivät uhkaavat mustat pilvet. Hartaiden toiveiden myötä pilvet väistyivät ja saimme ihanan retki-ilman. Kävimme tutustumassa kilometrin päässä sijaitsevaan luontokeskus Kellokkaaseen. Siellä oli esillä kaikenlaisia myytäviä tavaroita. Esillä oli Lapin lumoavaa karua taidetta. Jokainen lähti kykynsä mukaan patikoimaan luontopolulle Pallastunturin lähimaastoon, eväät syötiin ulkosalla luonnon keskellä. Justiinan patikointi ylös taivasta kohti nousevaa Pallastunturia oli välillä usvaisen huurun peitossa, kuin pilvet olisivat laskeutunut tunturin peitoksi. Huipulle en päässyt, riitti että yritin. Ihailin tunturin juurella sen komeutta.

Virkistävä sauna ja uinti päättivät päivän aherruksen. Lähtöpäivänä saimme hengellisen voitelun pappien pitäessä käsiä päämme päällä ja siunatessa meille voimia arkiseen elämäämme. Tarvitsemme elämässämme myös hengellistä antia.

Kiitokset paljon Hengellisestä hyvästä leiristä. Kuurojen papille Riitta Kuusi, pappi Elina Jokipaltio, diakoni Toini Pieskä ja leiriavustaja Sanna Tuomaala.■

Aattoilta

Elvi Turunen

Ilta on, jo hämärtyy
piha, metsäkin.
Lapset katsoo ikkunasta,
aika on pitkä odottavalla.

Kohta syttyy enkellasten
kaunis joulupuu.
Tuoko joulupukki heille
auto, hyrrät kuten meille,
nuket ynnä muut.

Lapset miettii...
Jumala siel kaikkein suurin on.
Taivas on täynnä ääntä ihaninta,
täynnä laulua suloisinta.
joulupuu unohtuu.■

In Memoriam Ida

Leena Rossinen
Joensuun aluesihteeri

Pitkäaikainen kuurosokeiden jäsen, **Ida Piispanen** nukkui ikiuneen 1.10 Kesälahdella. Hän olisi täyttänyt lokakuun loppupuolella 89 vuotta.

Muistamme kaikki Idan positiivisuuden, elämänmyönteisyyden ja periksiantamattomuuden. Ida oli erittäin lämmin ihminen, joka ei koskaan sanonut pahaa lähimmäisestään. Hän eli vaatimatonta, mutta samalla rikasta elämää. Aivan viime vuosiin saakka hän oli mukana vapaaehtoistyössä mm. keräten näkövammaisille vaalikolehtia äänestyspaikoilla.

Meillä kaikilla, varsinkin nuoremmilla, olisi Idalta paljon oppimista. Se, miten sairauksia ja muita elämänkoettelemuksia voidaan voittaa "periksi ei anneta" -asenteella, myönteisyydellä sekä vahvalla uskolla. Miten pienistä, vähäpätöisistä asioista ei kannata valittaa. Idan luo oli aina mukava mennä. Aivan viime vuosiin saakka siellä odotti uunituore leipä kahvikupposen kanssa ja aina siellä oli vastassa iloinen vanhus.

Idan elämä ei suinkaan ollut aina ruusuilla tanssimista, mutta soisin, että meillä kaikilla olisi hänen taitonsa löytää kaikista asioista ja tapahtuneista myönteisen puolen.

Varsinkin viimeiset puoli vuotta olivat hänelle raskasta aikaa. Sitä leimasivat monet sairaudet, väsyminen, sairaalassa käynnit ja muut hoitojaksot. Kävin häntä tapaamassa viimeksi syyskuussa, jolloin hän kertoi toivovansa poisnukkumista.

Nyt tuo toive on toteutunut ja Ida on saanut kaipaamansa rauhan ja levon. Idaa jäivät kaipaamaan runsaslukuinen suku, lukuisa ystävien ja tuttavien joukko, palvelutalon hoitohenkilökunta sekä Joensuun kuurosokeiden kerho.■

Kati sai valkolakin

Kati ja häntä opiskeluissa avustaneet.

Teksti ja kuva Raili Karisaari

Kati Alanen on yksi tämän syksyn ylioppilaista. Seitsemän vuoden uurastuksen päätteeksi Kati sai valkolakkinsa itsenäisyyspäivän aattona, 5.12. Lakkiaisia juhlittiin Kuurosokeiden Toimintakeskuksessa talon asukkaiden, henkilökunnan ja ystävien kanssa ja tuore ylioppilas oli yhtä hymyä.

Kati aloitti lukion vuonna 2000 Tampereen aikuislukiossa. Opiskelu tapahtui etäopiskeluna kurssi kerrallaan, apuna joukko kekseliäitä kouluavustajia. Ylioppilaskirjoitukset hän sai suorittaa omassa kodissaan kahden valvojan ja kahden avustajan läsnäollessa.

Juhlapöydällä esillä oleva ylioppilastodistus ja lukion päättötodistus kertovat määrätietoisesta työskentelystä ja onnistuneesta lopputuloksesta.

Esitän sen klassisen kysymyksen, miltä nyt tuntuu? "On helpottunut olo, kun rankka työ on takana päin", Kati tunnustaa.

Entä onko tulevaisuuden suunnitelmia?
"Ensin aion juhlia kunnolla. Tammikuussa lähden kahden viikon lomamatkalle Thaimaahan. Sen pidemmälle en ole vielä suunnitellut", Kati toteaa hymyillen.

Onneksi olkoon Kati, ja hyvää Thaimaan matkaa sinulle. Olet matkasi ansainnut!■

Marjan kotona hehkuvat värit

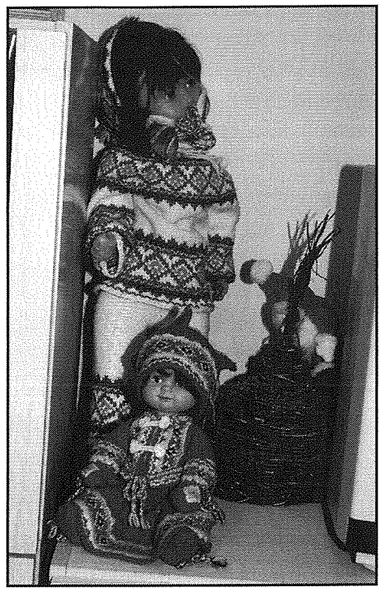

Teksti ja kuvat: Tuija Wetterstrand

Marja Korteniemen kotona Kittilässä hehkuvat monet värit. Seinillä on hänen itse maalaamiaan tauluja, huonekaluja koristavat upeat virkatut peitteet ja ikkunoita pitsiverhot, tv-pöydällä ihastuttaa pajuista taivutettu risupipo. Jopa koristenuket on puettu Marjan kutomiin värikkäisiin lapinpukuihin. Marja haluaa vielä näyttää kuvaa Torinossa taidekurssilla tekemästään huovutustaulusta. "Harmi, että taulu ei ole enää minulla. Tytär halusi viedä sen omaan kotiinsa, kun se oli hänestä niin hieno", Marja sanoo ja kertoo, että moni on ihmetellyt, kuinka kuurosokea voi tehdä niin upeita töitä.

Vas. Marja Korteniemi etsii kuvaa huovutustaulusta. Yllä koristenukkeja, joille Marja on kutonut hienot lapinpuvut. Nukkien takana risupipo.

Marja kertoo tarinaa lapinpukuisesta koristenukesta. Yhdistys myi nukkeja 1970-luvulla, kun se keräsi rahaa kuurosokeiden Espanjan matkaa varten. Se oli Marjan ensimmäinen ulkomaanmatka, jota hän vieläkin muistelee lämmöllä. "Näköni oli silloin vielä niin hyvä, etten tarvinnut opasta." Ehkä hauskinta matkalla oli se, että siellä sai tanssia niin paljon. "Olin nuorena hyvä tanssimaan. Kouluaikanakin menin joskus salaa tanssimaan", Marja nauraa.

Marjan juttu jatkuu muistoilla nuoruusajoilta. Marja kertoo, että hän kävi Oulun kuurojen koulua. Se oli oralismin aikaa, jolloin viittomisesta seurasi rangaistus.“ Joskus menimme nurkan taakse salaa viittomaan. Jos opettaja sai sen selville, hän rankaisi seisottamalla tunnin ajan.” Nyt ajat ovat toiset. “Mutta täällä Kittilässä ei ole ketään toista viittomakielistä, jonka kanssa viittoa”, Marja harmittelee.

Haastattelun aikaan marraskuun puolivälissä Lappiin on satanut jo ensilumi. Talvella Marja liikkuu mielellään potkukelkalla, vaikka valkoinen lumi heijastuu ikävästi silmiin ja häivyttää maiseman. “Käytän aurinkolaseja talvellakin, niiden avulla pystyn näkemään riittävästi vastakohtia, että pääsen liikkumaan.”

Kotona näkemistä helpottavat kirkkaat hehkulamput. Aluesihteeri **Jorma Säynäjäkankaan** avustuksella Marja on saanut kotiinsa ison gsm-pöytäpuhelimen, jonka näppäimiin Jorma on liimannut isot numero- ja kirjantarrat.

Näön heikkenemisestä huolimatta Marja jatkaa käsitöiden tekoa. “Jouluna moni saa minulta lahjaksi villasukat”, Marja paljastaa.■

Tonttupojat jouluyönä

Elvi Turunen

Tonttupojat jouluyönä
ketterästi hyörii,
kevyesti harmaahousut
lattialla pyörii.
Päässä heil on tonttulakit,
jalassa somat tossut.
Jopa saisi tonttuäiti
tuoda joulupossut.

Tonttuäiti puuron keitti,
pöydän valmiiks kattoi.
Siihen pieni tyttötonttu
joulukinkun kantoi.
Oli siinä maistamista,
oikein aimo lailla.
Eikä ollut tonttupojilla
vatsat mitään vailla.■

Itsenäisyys vammaisille

Teksti ja kuvat: Tuija Wetterstrand

Useat vammaisjärjestöt, mukana Suomen Kuurosokeat ry, vaativat itsenäisyyspäivän mielenosoituksessa päättäjiltä henkilökohtaista avustajaa subjektiiviseksi oikeudeksi vaikeavammaisille. Mielenosoitus järjestettiin Senaatintorilla Helsingissä. Arkkipiispa Jukka Paarma kävi ilmaisemassa tukensa mielenosoittajille, samoin peruspalveluministeri Paula Risikko ja muutama kansanedustaja. Hallitus huomioi mielenosoittajat tervehtimällä heitä ohi kulkiessaan. Hallitus ei voinut olla huomaamatta ylös nostettua banderollia, jossa luki “Itsenäisyys vammaisille”.■

Satakunnan kerho täytti 20 vuotta

Tuija Wetterstrand

Hotelli-ravintola Merikartanon ovella Porissa oli vieraita tervehtimässä kaksi salskeaa herrasmiestä, **Vilho Sulonen** ja **Ilmari Arve**. Kerhon vetäjä **Saini Lepistö** hymyili ja kehotti tulijoita peremmälle. Sainin mies **Risto** teippasi vielä ruokasalissa induktiosilmukan johtoja lattiaan. Kauniisti katetuilla pöydillä hehkuivat ruskankeltaiset servietit. Satakunnan kerhon 20-vuotisjuhlat olivat alkamassa.

Mikrofoniin tarttui ja tervetuliaissanat lausui komeaääninen herrasmies,

hieman myöhemmin paljastui, että juhlien juontaja on YLE:stä eläkkeellä oleva radiotoimittaja **Juhani Meriluoto**. Tilaisuus alkoi hiljaisella hetkellä edesmenneen **Kaarina Sunin** muistolle. Pienen alkuhämmingin jälkeen kajahti yhteislauluna ilmoille **Lasse Hannulan** säveltämä ja sanoittama Kuurosokeiden marssi. Ennen yhteistä tervetuliaismaljaa Saini muistutti, että yhdessä tekemällä voi löytää kalleimman aarteen elämässä. Sitä aarretta ei voi ostaa tai myydä, sillä se löytyy kauniista teoista, ystävällisistä ajatuksista ja auttavista käsistä. Tällaisen aarteen voi löytää kerhotoiminnasta.

Heti alkuun juhlavieraat saivat hakea buffet-pöydästä maittavan lounaan. Lounaan jälkeen juhlapuheen piti puheenjohtaja **Tuula Hartikainen**. Tuula korosti kerhotoiminnan vertaistuellista merkitystä. Porin kaupungin tervehdyksen juhlaan toi kulttuuritoimen johtaja **Birgit Jaakola**.

Paula Valminen esitti kauniin pehmeällä äänellään runonsa Hiljaisuuden äänet. Toiminnanjohtaja **Kai Leinosen** puheen jälkeen Juhani Meriluoto luki kerhon jäsenen **Taimi Marjakosken** koskettavan runon Sotamorsian. Runon viime säkeiden kaiuttua ilmaan oli hetken hiljaisuus, jonka jälkeen kuului yleisön joukosta huokaus "kaunista". Taimin runo julkaistaan Tuntosarven toukokuun numerossa.

Runsaasta ohjelmatarjonnasta vastasivat myös tukihenkilö **Airi Isomäen** kertomus isoäidistä, Ilmari Arveen huuliharpun soitto, aluesihteeri **Laila Haanpään** puhe ja Vilho Sulosen hauskat runot. Kerhon perustajajäsenistä kukitettiin paikalla olevat **Maija-Liisa Lahti**, **Väinö Ruponen** sekä Vilho Sulonen, joka on myös Satakunnan kerhon ensimmäinen puheenjohtaja.

Tanssiryhmä Ki-Ha-Ko oli viimeinen esiintyjä, jonka jälkeen Saini lausui vielä kiitossanat. Yhteislauluna lauletun Satakunnan laulun jälkeen oli vuorossa yhteiskuva ja kakkukahvit.

Kuvatekstit: Viereisellä sivulla ylimpäni kerholaisten ryhmäkuva. Alh. vas. Saini Lepistö ja Juhani Meriluoto. Oik. alusta saakka mukana olleet kerholaiset kukitettiin: Väinö Ruponen, Maija-liisa Lahti ja Vilho Sulonen. Alimpana vas. Taimi Marjakoski (oik.) avustajansa kanssa. Alimpana oik. Ilmari Arve sekä Janika ja Paula Valminen. Kuvat: Tuija Wetterstrand. ■

Onnittelut myös heille!
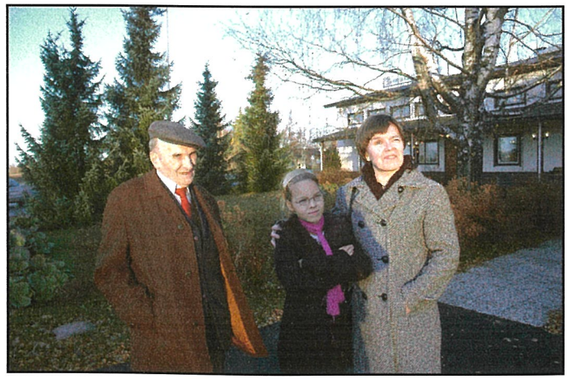
Syksyllä 20-vuotisjuhliaan ovat viettäneet myös
- **Oulun kerho** ja
- **Vaasan kerho**